

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

František Hromádko

František Arago. [IV.]

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 10 (1881), No. 4, 193--200

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/121625>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1881

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

František Arago.

Životopisný nástin, nalezený v pozůstalých spisech autorových.

U volném překladu podává

Fr. Hromádko, professor v Táboře.

(Pokračování.)

Španělští úředové dali mne beze všech překážek dopravit do pevnosti Rosy, domnívajíce se, že se proto k naší lodi jako majitel znáti nechci, abych svůj život v nebezpečí nevydal. Ponevadž nám bylo před očima téměř všech obyvatelů tohoto města se bráti, ostýchal jsem se z počátku nésti s sebou veškeré zbytky našich potravin a chtěl jsem je tudíž v našem mlýně zanechati.

Obezřeleji si počínal Berthemie, navlékaje všechny kusy černého chleba na šňůru, kterou pak přes rameno přehodil. Příklady táhnou. I popadl jsem chutě náš starý hrnek, ve kterém jsme vařili, přes rameno a v tomto vystrojení kráčeli jsme do pevnosti shora zmíněné. Zde nás strčili do úzké kasamaty, kde jsme se sotva hnouti mohli. Nyní se staral španělský velitel o naše zaopatření, kdežto dříve potravní zásoby nám přinášeli z naší vlastní lodi. Dostávali jsme denně chleba a odměřenou část rýže, avšak nemajícím kde vařiti bylo nám spokojiti se jen suchým chlebem. Ale jak nám měl chutnati vyschlý božidárek vidoucím přede dveřmi svého vězení markytánku, analaciné vinné hrozny prodávala (libru za dva haléře) a za starým pálsudem na zemi slanečky pekla.

My neměli bohužel ani toho haléře, abychom si něco koupiti mohli. S trpkým pocitem odhodlal jsem se prodati kapesní své hodinky, které před lety od svého otce na památku jsem dostal. Nebylo však kupce, který by je byl jen poněkud slušně zaplatil a tak jsem je musil asi za čtvrtinu ceny přímo vyhoditi. Majíce nyní asi šedesát franků, mohli jsme aspoň hlad

zapuditi, který nás po delší dobu již trápil. Nechtěli jsme však jísti jen sami, též spoluvězňové přijímali vděčně důkazy naší štědrosti a jedli s námi. Prodané mé hodinky poskytly nám na čas úlevy, avšak staly se zároveň jinde hlubokým zarmoucením celé rodiny.

Město Rosas padlo po tuhém odporu do rukou Francouzů; zajatá posádka španělská poslána do Francie a táhla obvyklou cestou přes Perpignan. Otec můj, uslyšev, že jsou tam Španělové, chodil pilně na všechna místa, pátraje bedlivě po nějaké zprávě o mně. Sedě jednoho dne v kavárně, kam chodili španělsí důstojníci, spatřil náhle, kterak jeden z nich mé bývalé hodinky z kapsy vytáhl a na ně se díval. To uviděv, sklesl bez sebe k zemi: považoval totiž výjev ten za jistý důkaz, že jsem již nebožtíkem. Onen důstojník nemohl ubohému otci žádných bližších zpráv o mně podati, maje hodinky ty již asi z třetí ruky.

Ježto obhájcové pevnosti naši kasamatu brzy pro sebe potřebovali, odvedli nás opět do kaple, kde ještě den před tím mrtvoly z nemocnice přivážené ležely.

Když i tato kaple, ve které jsme bydleli, vyhlídnta byla za skladiště pro posádku, převedli nás opět dne 25. září r. 1808 do jiné opevněné tvrze, která se jmenovala *poupětem* pevnosti Rosy. Tvrz ta stála na vršku, z něhož se scházelo přímo ku přístavu. Tam nás zavedli do hlubokého sklepa, kam ze žádné strany denní světlo nevníkalo. Na tomto zatuchlém, nezdravém místě nezůstali jsme na štěstí dlouho, ne snad z útrpnosti, nýbrž proto; poněvadž část posádky, na kterou Francouzi se vrhli, se tam utekla. Vyhnali nás v noci ven na nábreží a dne 17. října byli jsme zavezeni do přístavu města, řečeného Palamos. Tam nás usadili na ponton a dali nám jakousi volnost; celé hodiny mohli jsme se po zemi procházeti a svou bídu i hadry městem nositi.

V tomto městě seznámil jsem se s velkovévodkyní orléánskou, matkou Ludvíka Filipa. Byla nucena opustiti dřívější svůj byt v městě Figueras, poněvadž 32 bořících koulí z pevnosti do jejího domu udeřilo. Chtěla tenkrát uprchnouti do Alžírsko a prosila mne, abych k ní přivedl kapitána lodi, za jehož ochranu by snad měla žádati. Vypravoval jsem svému veliteli Reisovi o nešťastných osudech vévodkyně, které ho pohnuly, že k tomu svolil, abych ho k ní dovedl. Z úcty zul se vstupuje ze své

obuvi, jakoby vstupoval do nějaké mešity a střevíce v ruce nesa, blížil se k vévodkyni, aby cíp roucha jejího políbil. Tato spatříc mužskou postavu s nejdelším vousem, jaký jsem kdy viděl, ulekla se nemálo. Brzy se však vzpamatovala a rozmluva ta, napolo francouzská jemnost a napolo orientalská ponfženost, minula šťastně. Těch 60 franků, co za hodinky jsem utržil, bylo již vydáno. Vévodkyně orleánská byla by nám ráda pomohla, neměla však peněz a jediný dárek, kterého nám mohla poskytnouti, byl kus cukru. Večer po této návštěvě byl jsem bohatší než vévodkyně sama.

Vláda španělská posílala Francouze, kteří unikli vražedným útokům lidu, na chatrných loďkách do Francie. Jedna taková kocábka zakotvila vedle našeho pontonu. Mezi nešťastnými vypovězenci nalézal se jeden, který mne poznal, podáváje mi šňupec tabáku. Otvíraje tabatěrku, spatřil jsem v ní vložený zlatý peníz, poslední to zbytek jeho jmění. S velikým díkem vrátil jsem mu tabatěrku vloživ do ní papírek, na který jsem v rychlosti napsal slova: „Krajan můj, který vám lístek tento přináší, prokázal mi velikou službu; přijměte ho, jakoby byl vaším vlastním synem.“ — Rozumí se samo sebou, že prosba má vyplněna, neb tímto lístkem, který nebyl o mnoho větší než onen zlatý peníz, dověděli se rodiče moji, že jsem dosud živ a matka má, pravý to vzor pobožnosti, mohla od nynějška přestati, dávatí za mne sloužiti zádušní mše. Pátý den na to, přibyl jeden z mých odvážných krajanů, proraziv vojenský kruh Francouzů a Španělů, do Palamy, aby vyzval tamějšího jednoho kupce, který měl příbuzné v Perpignanu, ku všemožné podpoře mé osoby. Španěl byl ochoten vyhověti tomuto vyzvání, já však neměl pro události, které hned budu vypravovati, více příležitosti, abych jeho dobré vůle použil.

Španělové jevíli velkou chuť zabavití naši loď. I přišla komise z Gerony, skládající se ze dvou soudců civilních a inkvizitora. Já dělal tlumočnicka. Když došlo na Berthemi-a, pravil jsem mu: „Stavte se, jako by ste mluvil nářečím štýrským a buďte bez starostí, já překládaje vaše výpovědi vám neuškodím. Stalo se, jak umluveno; jen že řeč Berthemiova vypadla velmi jednotvárně a „*Sakrament der Teufel*“, kterým se jako pobočník d' Hautpoulův v Německu přiučil, velmi často se v ní opako-

valy. Avšak buď jak buď, soudcové shledali, že výpovědi jeho s mými velice souhlasí a tak upustili od dalšího výslechu.

Druhého dne nastala v záležitosti naší veliká změna. Z rána dostavil se k nám jeden ze soudců Geronských a ohlásil nám, že jsme propuštěni a že můžeme se svou lodí plouti, kam chceme. Co bylo příčinou tohoto náhlého obratu? — Když jsme byli v karanténě Rosasské, poslal jsem ve jménu kapitána Brahama Deyovi do Alžíru list, ve kterém jsem mu oznamoval, že jeho loď neprávě zajali a že jeden z těch lvů, které císaři Napoleonovi poslal, zahynul. Poslední tato zpráva dopálila vládaře alžírského tou měrou, že ihned pro konsula španělského Onisa si poslal a na něm peněžitou náhradu za lva žádaje válkou hrozil, nebude-li bez prodlení jeho loď na svobodu propuštěna. Tak došel do Gerony a odtud do Palamy rozkaz, aby nás hned propustili; nebo Španělsko, majíc toho času jiných zápletek po krk nechtělo novou starost na sebe uvalovati. Ne-očekávaným rozuzlením naší svízele mile jsouce překvapeni, chystali jsme se ihned na cestu a odpluli odtud dne 27. listopadu směrem k Marseilli. Avšak ve hvězdách stálo, jak moslemové na palubě pravili, jinak psáno; nám nebylo souzeno do tohoto města vkročiti. Ač jsme mu byli již tak na blízku, že jsme blíž jeho budovy na návrší vystavené rozeznávali, nedopluli jsme tam. Prudký vítr zahnal naši loď od severu k jihu, já ležel mořskou nemocí sklíčen v kajutě a nevěděl, ačkoliv astronom, kde vlastně se nalzáme. Domnívajíce se, že jsme asi v šířce ostrovů balearských, přistáli jsme u alžírského městečka Bugie dne 5. prosince k zemi. Zde nám bylo řečeno, že nyní po tři měsíce na takových loďkách, jako naše jest, nelze na plavbu do města Alžíru pomýšleti. To byla smutná vyhlídka na tak dlouhý pobyt v místě úplně pustém a chatrném. V trapném tomto postavení napadlo nám, abychom nastoupili cestu do Alžíru pěšky. Avšak kaid (starosta) města nechtěl k tomu nikterak přivoliti, ubezpečuje nás, že bychom na té cestě jistě zahynuli, že by náš konsul u Deye si vedl stížnost a on že by následkem toho přišel o krk. Překážku tuto, pravil jsem k němu, snadno odstraníme. Já Vám dám písemné prohlášení, že o své újmě a proti vaší vůli jsme se na cestu vydali.

Doručivše vyjádření toto kaidovi, myslili jsme, že jsme

s ním hotovi. On však přiblíživ se mlčky ke mně, rozvázal mi u krku hedbávný můj šátek a strčil jej beze vší další řeči do kapsy. To se dělo tak rychle, že jsem ani neměl času, abych se tomu zpouzel. Najali jsme si jednoho Marabuta, který se zavázal, že za 20 piastrů a za červený plášť nás dovede do Alžíru. Přesvědčivše ho názorně, že u sebe nemáme peněz žádných, dali jsme mu tím na srozuměnou, že vyjednanou odměnu obdrží jen tenkrát, když na cestě nezahyneme, jinak že nedostane ani vindry. Ještě jsem šel se rozloučiti s naším lvem, co zůstal na živu a s opicemi, které byly po pět měsíců soudruhy mého neštěstí. Hned prvního dne naší cesty potkali jsme dva Kabyly, kteří svým zabijáckým pohledem vojáky Jugurthovy nám připomínali a naši cestovní smělou mysl rozviklali. Večer jsme zažili ještě více strachu, takže jsme chvillemi o zpátečním návratu přemýšleli, avšak námořníci naši, tlačící úsilovně na další pochod, odvrátili nás od našeho úmyslu a tak jsme táhli dále. Čím dále jsme přicházeli, tím více zrůstala naše karavana přidávajícími se k nám Kabyly, kteří do Alžíru na práci nádennickou se ubírajíce ve společnosti naší bezpečněji cestovati se domnívali. Třetího dne spali jsme pod širým nebem u vchodu do úzké rokle. V noci počali naši mezci dělati hrozný povyk. Na otázku mou, co se děje, odpověděno mi, že tu obcházel *sebaa*. Na štěstí nevěděl jsem tenkrát, že *sebaa* znamená lva a tak obrátiv se spal jsem dál. Ráno jsme kráčeli s největší opatrností touto roklí obávajíce se útoku lvího, avšak lev se na štěstí neukázal. Jednou jsme noclehovali také v budově pro karavany určené. Vstávajíce ráno slyšeli jsme volání: *rumi, rumi!* — Arabský náš námořník Mehemet porozuměl ihned křiku a zvěstoval nám smutný význam těchto slov, značící tolik jako ortel smrti. Byli jsme totiž poznáni, že nejsme všichni mohamedáni. Mehemet však mne těšil, že to nějak zprostředkuje a vrátiv se po chvíli, prosil mne, abych s Kabyly společně ranní modlitbu konal. I padl jsem obličejem k východu na zem a nápodobuje všechny pohyby svých soudruhů opakoval jsem hlasitě posvátná slova: *La elah ill' Allah! ua Mahomed razul Allah! *)* Složiv takto u přítomnosti mahomedánů vyznání víry, „že jest jeden Bůh a Mahomed jeho prorok“, nepomyslíl jsem na následky, které scéna tato pro mne míti mohla. Stay

se takto musulmanem, mohl jsem navždy býti v Alžírsku zadržén, kdyby muftimu věc byla oznámena. Kterak nás Mehemet od jisté smrti vysvobodil, nesmím opomenouti vypravovat.

„Máte pravdu,“ pravil Kabylům, „skutečně jsou v našem cestujícím sboru dva křesťané, ale tito jsou srdcem vlastně našinci a cestují do Alžíru, aby tam přestoupili na naši svatou víru. Snad tomu uvěříte, když vám řeknu, že jsem byl otrokem u křesťanů a tito dva muži že mne svými penězi vykoupili. — „In cha Allah!“ zvolali, načež následoval výjev shora popsáný.

Dne 25. prosince 1808 spatřili jsme z dálky město Alžír a pobídnuvše své mezky, na kterých jsme jeli, pádili jsme, abychom do města dorazili, než se zavrou brány. Přijevše tam, slyšeli jsme hned smutnou novinu, že Dey, jemuž jsme za své osvobození se poděkovati chtěli, mezi tím byl popraven. Když jsme kolem Dey-ova paláce kráčeli, zastavila nás stráž, tázající se, odkud přicházíme. „Z Bugie,“ pravili jsme, „a to po suché zemi.“ — „To není možno,“ zvolali janičáři jedním hlasem, „na tuto cestu by se ani sám Dey nevydal.“ — My sice přiznávali, že jsme jednali nemoudře a že bychom ani za million této cesty ještě jednou nepodnikli, ale že tomu vskutku tak jest, jak pravíme. V domě konsulátním byli jsme jako poprvé přijati velmi vlídně; tam nás navštívil dragoman Dey-ův, aby se nás osobně zeptal, přicházíme-li skutečně z Bugie, nejsme-li snad z některého vřkolního místa, na př. od mysu Matifu. Znova jsme potvrdžovali pravdivost svého vypravování, o kterém nebylo žádné pochyby více, jakmile průvodcové a majitelé našich mezků druhého dne do města přišli.

Panujícím Dey, následníkem zavražděného, byl před svým povýšením na panovníka prostým holičem. Vládl velmi mírně, nestaraje se o veřejné záležitosti, tak že ti, kteří ho na panovníka povýšili, uzavřeli, zbaviti se ho co nejdříve. Sotva že jsme uslyšeli, jaké nebezpečí Deyovi hrozí, již plnily se předsíně budovy konsulátní potomky Abrahamovými, kteří, bojíce se oloupení, veškeré své cenné věci s sebou nosili. Bylo již v Alžírsku obyčejem, že všechny přestupky a zločiny, které v době mezi úmrtím posledního a zvolením nového Deye byly spáchány, před soud se nedostaly a takto bez trestu zůstávaly. Pročež jest pochopitelné, že židé se utíkali tam, kde před oloupením byli

bezpečni, kde evropští příslušníci proti každému násilí zbraněmi se opřítí byli odhodláni a kde ostatně janičáři dnem i nocí stáli na stráži. Nešťastný holič Dey, veden jsa na popravistiště a uslyšev rány z děl, oznamující jeho smrt a nastoupení nového pannonníka pravil: „Spěcháte příliš rychle; co z toho budete mítí, když mne usmríte? Pošlete mne do Levarty a já vám slibuju svatosvatě, že nikdy více se nenavrátím. Co proti mně máte?“ — „Nic,“ odvětili jeho průvodčí, „než že jsi nám člověk příliš nepatrný. A kdo byl jednou Deyem alžírským, nesmí jako soukromník jinde žítí.“ — Tak byl nešťastník ten bez milosti oprátkou ze světa sproveden.

Mezi Bugíř a městem Alžírem nebylo spojení po moři tak nebezpečno jak tamější kaid mne ujišťoval. Kapitán Spiro dal mé bedny s lodi složití. Kaid jsa zvědav, co v nich jest a spatřiv v jedné truhle skrze štěrbinu něco žlutého, učinil ihned Deyovi úřední oznámení, že ti Francouzi, co nedávno po zemi do Alžíru přibyli, vezou s sebou bedny zlatem naplněné a že přišli, aby Kabyly k povstání svedli. Z vyššího rozkazu přivezeny bez meškání tyto zlatem naplněné bedny do Alžíru a zde u přítomnosti ministra námořnictví zotvírány. Sotva že víko z nich shozeno, zmizelo veškeré kouzlo o pokladu a revoluci, nebo ty žluté domnělé dukáty byly mosazné kruhy měřických mých nástrojů. Zdrželi jsme se nyní několik měsíců v Alžírsku a delšího toho pobytu chci užítí k tomu, abych podrobněji vylicil život v této zemi, jaký byl, než Francie se jí zmocnila; neb od opanování její lidem Francouzským se tu mnohé věci valně zjinačily a zonačily.

Každý konsul měl, jak jsem se již zmínil, u sebe janičára na stráži. Janičár konsula Francouzského byl rodem z ostrova Kandie, přezdívali mu *Hrůza*.

Kdykoliv v kavárnách nějaká zlá zpráva o Francouzsku se šířila, přiběhl vždy, aby se zeptal, zda-li tomu tak. Řeklo-li se mu, že to není pravda, vracel se rychle zpět a brozil každému jataganem, kdo se opovází takové věci za pravdu vydávati. Aby vyhrůžkami toho rázu si neškodil, učili jsme ho po evropsku zbraní šermovati a když byl po každé rapírem zasažen, zlobil se velice vyzýváje nás, abychom, chceme-li opravdu, s ním se potýkali jataganem.

Jest-li jsme chtěli vyjít na procházku, brali jsme si vždy některého konsulatního janičára s sebou, neboť to byl jediný prostředek, abychom ušli zlomyslným potupám, ano i tělesnému trýznění. Abych nelhal, tvrdě, že toto opatření jediným bylo prostředkem proti veřejnému násilí, podotýkám, že mimo tento byl ještě jeden ochranný prostředek, totiž když někdo šel ve společnosti sedmdesátiletého francouzského lazaristy, pátera Josuy, který téměř 50 roků v krajině té byl prožil a ode všech neobyčejné vážnosti požíval. Portugalce, Neapolitány, Siciliány, Turky a j. měl všechny za své bratry. Když zuřil mor, sloužil dnem i nocí i křesťanům i mahomedánům. Svým ctnostným životem a bezpříkladným sebezapíráním překonal i náboženskou nesnášlivost mahomedánů. Kdekoliv se okázal, pozdravoval ho lid, janičáři ano i turečtí kostelníci čili přísluhovači v mešitách zdravili ho co nejuctivěji.

V únoru roku 1809 žádal nový Dey, sotva že svou hodnost ujal, na konsulovi dvakrát až třikrát sto tisíc franků, které prý vláda francouzská mu jest dlužna. Dubois-Thainville mu zkázal, že mu císař nařídil, aby neplatil ani krejcaru.

Tím se Dey tak rozvzteklil, že nám ihned vypověděl válku.

První toho následek byl, že všichni přítomní Francouzi měli přijít do bána a zde do těžkých přístavních prací býti zapřaženi. Avšak rozkaz ten se neprováděl až do krajností. Naše jména byla ovšem zapsána do seznamu vládních alžírských otroků, avšak mne nechali v konsulatním domě na pokoji. Švédský konsul Norderling položil za mne peněžitou záruku, načež mi povoleno, abych v jeho venkovském letohrádku na blízkou tvrze císařské mohl se zdržovati.

(Dokončení.)
